

קיום וביטול חוזים לאור משבר הקורונה

כוח עליון, סיכול ותום לב בקיום חוזה

מגיפת הקורונה יצרה משבר כלכלי לאומי ועולמי חסר תקדים, שבשלו לא מתאפשר לרבים לקיים את התחייבויות חוזיות, כגון תשלומים או אספקת מוצרים ושירותים. מנגד, רבים סובלים מכך שהתחייבויות חוזיות כלפיהם אינן מקוימות.

נביא להלן סקירה כללית של הוראות הדין הרלוונטיות לכוח עליון, סיכול וביטול חוזה (או הוראה מהוראותיו) בראי המצב הנוכחי. בחוזר עוקב שיפורסם בהמשך נמליץ על דרכי פעולה אפשריות.

כוח עליון – על פי לשון החוזה

נהוג לחשוב שנסיונות של "כוח עליון" מאפשרות לצד לחוזה להשתחרר מהתחייבויותיו החוזיות, כולן או חלקן. האם מגיפת הקורונה יכולה להיחשב ככוח עליון?

המקור הראשון לתשובה לשאלה זו היא החוזה עצמו - האם החוזה כולל סעיף של "כוח עליון" ("Force Majeure"), האם הגדרת "כוח עליון" בחוזה מתייחסת לנסיונות הספציפיות, ומה הדרכים שבהן על הצדדים לנהוג בהתקיים כוח עליון.

אפשר שהגדרת "כוח עליון" בחוזה תכלול נסיונות ספציפיות (כגון מלחמה או שביתה), ואפשר שתכלול גם הגדרה כללית יותר. במקרה האחרון, גם אם המלל "מגיפה" אינו נכלל במפורש בסעיף, ניתן לפרשו כך שמגיפת הקורונה ו/או הוראות החוק בעקבותיה ייחשבו לכוח עליון.

ככל והוראות החוזה מאפשרות הימנעות מביצוע הוראות החוזה כפועל יוצא של כוח עליון, אין מדובר בהפרה – אך יש לפעול על פי הוראות החוזה. לרוב נדרשת הודעה בכתב לצד השני בדבר ההימנעות הצפויה מביצוע הוראות החוזה.

בהיעדר הוראה חוזית המתייחסת לכוח עליון, ובאופן ספציפי לנסיונות, יחול הדין הכללי בנושא "סיכול חוזה".

סיכול חוזה על פי הדין הישראלי

עילת הסיכול מעוגנת בסעיף 18 לחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970. עילה זו מבוססת על שלושה יסודות מצטברים:

(1) ביצוע ההתחייבות אינו אפשרי – יתמלא רק אם בזמן המיועד אפשרות הביצוע שובשה לחלוטין, "ימניעה של קבע" או לפרק זמן מהותי מתוך ההסכם. חשוב לשים לב בהקשר זה, כי עצם קיומו של משבר אינו עונה על הדרישה – יש להוכיח כי בשל המשבר לא התאפשר לצד להסכם לקיים את החיוב הספציפי.

(2) לא ניתן היה לצפות את התרחשות האירוע המסכל. הגישה הרווחת בפסיקה קבעה, כי כמעט כל אירוע ניתן לצפייה, בחינת "הכל צפוי", וזאת לרבות מלחמות, נזקי טבע, וכיו"ב. עם זאת, אנו מעריכים, כי במקרה הספציפי של מגיפת הקורונה ייטו בתי המשפט לקבוע כי אכן לא ניתן היה לצפות את האירוע והשלכותיו, או שיקבעו כי עמידה על זכות חוזית לאור מגיפת הקורונה מהווה חוסר תום לב כמפורט להלן.

(3) אין לצד לחוזה יכולת למנוע את הנסיונות המסכלות.

במקרה של התקיימות כל יסודות סיכול החוזה, לא תהיה הפרת החוזה עילה לאכיפת החוזה או לתשלום פיצויים. הכרה בנסיונות מסוימות כ"סיכול" תיעשה תמיד בדיעבד, והבחינה תמיד תעשה בקשר לנסיונות החוזה הספציפי הנבדק.

24 במרץ, 2020

למידע נוסף ניתן לפנות
לעו"ד ערן אלוני
erana@bf-law.co.il
לעו"ד גילי שפר
gili@bf-law.co.il
ולעו"ד שי נותקין
shayn@bf-law.co.il

טלפון: 04-8371505
פקס: 04-8370231
בית אדם - מעלה השחרור 15,
חיפה
מיקוד 3328439

מזכר זה כולל מידע כללי בלבד ואינו מהווה יעוץ משפטי או תחליף ליעוץ משפטי. מזכר זה מוגש כשירות ללקוחותינו. יש לשקול את נסיבותיו הפרטניות והקונקרטיות של כל מקרה לגופו ולשם כך יש להיוועץ עמנו.

- חדשות המחלקה המסחרית -

קיום וביטול חוזים לאור משבר הקורונה

כוח עליון, סיכול ותום לב בקיום חוזה

סיכול חוזה בהתקשרויות בינלאומיות

גם בחוזה בין צד ישראלי לצד זר, יש לבחון תחילה האם יש בחוזה סעיף המתייחס לכוח עליון, וככל שקיים – יש לפעול על פיו.

אם החוזה שותק בנוגע לכוח עליון, יש לבחון האם יש סעיף המגדיר את תחולת הדין (האם לפי הדין הישראלי או דין זר כלשהו). ככל שחל הדין הישראלי, אזי יחולו ההוראות בדין הישראלי, כמפורט לעיל. ככל שחל דין זר, יש לבחון את ההוראות הרלוונטיות לאותה מדינה. בהיעדר התייחסות מפורשת בחוזה לשאלה איזה דין חל על החוזה, יחולו כללי הדין הבינלאומי במשפט הפרטי, ואין זה המקום לדון בהם.

ביטול חוזה

בין אם קיימת הוראה בחוזה המנחה כיצד על הצדדים לנהוג במצב של כוח עליון, ובין אם אין הוראה כזו, אך מתקיימים יסודות הסיכול, אם לא ניתן להמשיך ולקיים את החוזה גם לאחר שהמצב ישוב לקדמותו, או שאין לכך טעם, החוזה יבוטל כליל.

עם זאת, בנסיבות אחרות, שבהן יסודות הסיכול מתקיימות רק לגבי התחייבויות ספציפיות ו/או לזמן קצוב, החוזה עצמו לא יבוטל. במקרה זה החוזה יקיים לגבי אותן התחייבויות ש"כוח עליון" לא חל לגביהן, ו/או בפרק הזמן שלאחר סיום עילות הסיכול.

תום לב בקיום חוזה

בפסיקת בית המשפט העליון נקבע, כי "קיימת קירבה רעיונית גדולה בין עקרון הסיכול בנסיבות של שינוי מהותי בתשתית החוזית לבין הדרישה לתום-לב בביצוע החוזה".

שינוי נסיבות כה מהותי שפקד את העולם – בדמות מגיפת הקורונה – מחייב את הצדדים לכל חוזה, מכוח עקרון תום הלב, לבדוק ולשקול את ההתאמות הנדרשות לשם קיום אופטימלי של תנאים החוזה ולהימנע מעמידה דווקנית על הוראות החוזה בדרך של ניצול המצב, לצורך השגת יתרון בלתי לגיטימי במישור היחסים בין הצדדים.

"מתקשר העומד על ביצוע דווקני של החוזה על-אף השינוי המהותי שחל בו בשל נסיבות חיצוניות – ... אינו נוהג בתום-לב. לכן, למשל, אין לראות התנהגות בתום-לב מצד בעל חוזה הדורש מן הצד האחר לקיים את החוזה תמורת המחיר החוזי המקורי אף שעלות הביצוע גדלה בשל אירוע חיצוני חריג עשרת מונים" (ע"א 6328/97 רגב נ' משרד הבטחון).

אין ספק כי המצב הנוכחי מציב בפני כולם אתגרים חדשים, בהם גם אתגרים משפטיים. בחוזר הבא נפרט המלצות לפעולה.

אנו וכל צוות המשרד עומדים לרשותכם בכל שאלה.

בברכת בריאות שלמה ובכבוד רב,

ערן אלוני, עו"ד גילי שפר, עו"ד שי נותקין, עו"ד